

Inhoudsopgave

1	Geschiedenis en ontwikkeling	15
	<i>Jasper Krommendijk</i>	
1.1	Inleiding	15
	1.1.1 Inleidende opmerkingen	15
	1.1.2 Opzet van dit hoofdstuk	15
1.2	1951-1965: De oprichtingsfase – ‘Nooit meer oorlog’	15
	1.2.1 De Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal	16
	1.2.2 Naar drie gemeenschappen	17
1.3	1965-1985: Eurosclerose	18
	1.3.1 De lege stoel crisis en het Akkoord van Luxemburg (1965-1966): inertie	18
	1.3.2 Een actief Hof van Justitie en Europees Parlement	20
1.4	1985-2004: De jubeljaren?	20
	1.4.1 Europese Akte (1986)	21
	1.4.2 Verdrag van Maastricht (1992)	22
	1.4.3 Verdrag van Amsterdam (1997), Verdrag van Nice (2001) en verdere uitbreiding van de EU	23
1.5	2004-nu: Van crisis naar crisis	24
	1.5.1 Het Grondwettelijk Verdrag afgewezen	24
	1.5.2 Verdrag van Lissabon en de crises daarna	25
1.6	Ter afsluiting	27
2	De instellingen van de Europese Unie	29
	<i>Henri de Waele</i>	
2.1	Inleiding	29
	2.1.1 Inleidende opmerkingen	29
	2.1.2 Opzet van dit hoofdstuk	30
2.2	De Europese Raad	31
	2.2.1 Inrichting	31
	2.2.2 Algemene rol en bevoegdheden	32
2.3	De Raad van Ministers	33
	2.3.1 Inrichting	33
	2.3.2 Algemene rol en bevoegdheden	34

2.4	De Europese Commissie	35
2.4.1	Inrichting	35
2.4.2	Algemene rol en bevoegdheden	37
2.5	Het Europees Parlement	39
2.5.1	Inrichting	39
2.5.2	Algemene rol en bevoegdheden	40
2.6	Het Hof van Justitie	41
2.6.1	Inrichting	41
2.6.2	Algemene rol en bevoegdheden	42
2.7	De Europese Rekenkamer en de Europese Centrale Bank	44
2.7.1	Inrichting	44
2.7.2	Algemene rol en bevoegdheden	44
2.8	Ter afsluiting	45
3	Rechtsbronnen, besluitvorming en wetgevingsprocedures	47
	<i>Henri de Waele</i>	
3.1	Inleiding	47
3.1.1	Inleidende opmerkingen	47
3.1.2	Opzet van dit hoofdstuk	48
3.2	Primair EU-recht	49
3.2.1	Basisverdragen	49
3.2.2	Wijzigingsverdragen	49
3.2.3	Toetredingsverdragen	50
3.2.4	Protocollen	50
3.2.5	Algemene beginselen en fundamentele rechten	50
3.3	Secundair EU-recht	50
3.3.1	Verordeningen	50
3.3.2	Richtlijnen	51
3.3.3	Besluiten	53
3.4	Internationale overeenkomsten	53
3.5	<i>Soft law</i>	54
3.6	Besluitvorming binnen de instellingen	55
3.6.1	Besluitvorming in de Europese Raad	55
3.6.2	Besluitvorming in de Raad van Ministers	56
3.6.3	Besluitvorming in de Europese Commissie	57
3.6.4	Besluitvorming in het Europees Parlement	58
3.6.5	Besluitvorming in overige instellingen, organen, bureaus, autoriteiten en agentschappen	59
3.7	Wetgevingsprocedures	59
3.7.1	Gewone wetgevingsprocedure	59
3.7.2	Bijzondere wetgevingsprocedure	61
3.8	Niet-wetgevingsprocedures	63
3.9	Voorwaarden voor geldigheid	65
3.9.1	Toereikende en correcte rechtsbasis	65

3.9.2	Geen strijd met hoger recht	66
3.9.3	Toereikende motivatie	67
3.9.4	Publicatie	67
3.9.5	Subsidiariteit	68
3.9.6	Proportionaliteit	69
3.10	Ter afsluiting	70
4	De doorwerking van Europees recht	73
	<i>Simon Tans</i>	
4.1	Inleiding	73
4.1.1	Inleidende opmerkingen	73
4.1.2	Opzet van dit hoofdstuk	75
4.2	Voorrang	75
4.2.1	Inleiding	75
4.2.2	Voorrang van EU-recht	75
4.3	Directe werking	76
4.3.1	Inleiding	76
4.3.2	Voorwaarden voor directe werking	79
4.3.3	Richtlijnen en directe werking	81
4.3.3.1	Bijkomende voorwaarden	81
4.3.3.2	Horizontale, verticale en omgekeerd verticale directe werking van richtlijnen	82
4.4	Conforme interpretatie	85
4.4.1	Inleiding	85
4.4.2	Grenzen aan conforme interpretatie	87
4.5	Staatsaansprakelijkheid	90
4.5.1	Inleiding	90
4.5.2	Voorwaarden van staatsaansprakelijkheid	90
4.5.2.1	Toekenning van rechten	91
4.5.2.2	Voldoende gekwalificeerde schending	91
4.5.2.3	Causaal verband	93
4.6	Ter afsluiting	94
5	Rechtsbescherming en handhaving	97
	<i>Jasper Krommendijk</i>	
5.1	Inleiding	97
5.1.1	Inleidende opmerkingen	97
5.1.2	Opzet van dit hoofdstuk	97
5.2	Artikel 19 VEU: handhaving, rechtsbescherming en de taakverdeling tussen het Hof en nationale rechters	98
5.3	De prejudiciële procedure	99
5.3.1	Het belang van de procedure voor de Europese én de nationale rechtsorde	99
5.3.2	Uitleggings- en geldigheidsvragen	102

5.3.3	De bevoegdheid van nationale rechters om vragen te stellen	103
5.3.4	De bevoegdheid van het Hof en de ontvankelijkheid van vragen	104
5.3.5	De bevoegdheid en verplichting van nationale rechters	107
5.3.6	Uitzonderingen op de verwijzingsplicht bij uitleggingsvragen: Cilfit	108
5.3.7	De verplichting voor lagere rechters om geldigheidsvragen te stellen: Foto-Frost	110
5.3.8	Einduitspraak door nationale rechter	111
5.3.9	De taakverdeling tussen het Hof en de nationale rechter	111
5.4	Procedures bij het Hof van Justitie	112
5.4.1	Beroep wegens niet-nakoming	112
5.4.1.1	Initiatief bij de Europese Commissie als hoedster van de Verdragen	113
5.4.1.2	De vier fases	114
5.4.1.3	De twee vereisten voor een schending	116
5.4.1.4	De consequenties van een schending en het opleggen van boetes	117
5.4.1.5	Inbreukprocedure op initiatief van lidstaten (art. 259 VWEU)	118
5.4.2	Beroep tot nietigverklaring	119
5.4.2.1	Termijn	119
5.4.2.2	Aan te vechten handelingen	119
5.4.2.3	Gronden van beroep	120
5.4.2.4	Beroepsgerechtigden	121
5.5	Ter afsluiting	123
6	Algemene beginselen van marktintegratie	127
	<i>Johan van de Gronden</i>	
6.1	Inleiding	127
6.1.1	Inleidende opmerkingen	127
6.1.2	Opzet van dit hoofdstuk	128
6.2	Vormen van marktintegratie	128
6.2.1	Uitgangspunten	129
6.2.2	De verschillende fases van economische integratie	130
6.2.3	Vormen van economische integratie in de EU	134
6.3	Integratiemethoden	137
6.3.1	Negatieve en positieve integratie	137
6.3.1.1	Negatieve integratie	138
6.3.1.2	Positieve integratie	138
6.3.2	De verhouding tussen negatieve en positieve integratie	139
6.4	Ter afsluiting	141

7	Vrij verkeer van goederen	143
	<i>Anne Looijestijn-Clearie</i>	
7.1	Inleiding	143
	7.1.1 Inleidende opmerkingen	143
	7.1.2 Opzet van dit hoofdstuk	144
7.2	Toepasselijkheid van de Verdragsbepalingen inzake de vier fundamentele vrijheden	144
	7.2.1 Grensoverschrijdend element	144
	7.2.2 Omgekeerde discriminatie	145
7.3	Het begrip 'goed' in de zin van het VWEU	146
7.4	Belemmeringen	148
	7.4.1 Oorzaken van belemmeringen van het vrije verkeer	148
	7.4.2 Typen belemmeringen van het vrije verkeer van goederen	149
7.5	Tarifaire belemmeringen	150
	7.5.1 Inleidende opmerkingen	150
	7.5.2 Artikel 30 VWEU	150
	7.5.2.1 In- en uitvoerrechten	150
	7.5.2.2 Heffingen van gelijke werking	150
	7.5.3 Artikel 110 VWEU	152
7.6	Non-tarifaire belemmeringen	153
	7.6.1 Inleidende opmerkingen	153
	7.6.2 Kwantitatieve in- en uitvoerbepalingen	154
	7.6.3 Maatregelen van gelijke werking in de zin van artikel 35 VWEU	155
	7.6.4 Maatregelen van gelijke werking in de zin van artikel 34 VWEU	155
	7.6.4.1 Het arrest <i>Dassonville</i>	156
	7.6.4.2 Het arrest <i>Cassis de Dijon</i>	157
	7.6.4.3 Het arrest <i>Keck en Mithouard</i>	162
	7.6.4.4 Het arrest <i>Commissie/Italië</i>	165
7.7	Rechtvaardigingsgronden	167
	7.7.1 Inleidende opmerkingen	167
	7.7.2 Artikel 36 VWEU	168
	7.7.2.1 Proportionaliteit of evenredigheid	169
	7.7.3 Dwingende vereisten van algemeen belang (<i>rule of reason</i>)	172
7.8	Ter afsluiting	175
8	Vrij verkeer van personen en diensten	179
	<i>Anne Looijestijn-Clearie</i>	
8.1	Inleiding	179
	8.1.1 Inleidende opmerkingen	179
	8.1.2 Opzet van dit hoofdstuk	179

8.2	De begunstigden van het vrije verkeer van personen en diensten	180
8.2.1	Burger van de Unie	180
8.2.2	EU-vennootschappen	180
8.2.3	Ontwikkeling van het EU-burgerschap	181
8.2.4	Economisch actieve burgers (marktburgers)	183
8.2.4.1	Het vrije verkeer van werknemers	183
8.2.4.2	De vrijheid van vestiging	186
8.2.4.3	Het vrije verkeer van diensten	187
8.3	Migratierechten	192
8.3.1	Inleidende opmerkingen	192
8.3.2	De migratierechten van burgers van de Unie onder Richtlijn 2004/38/EG	193
8.3.2.1	Reisrechten	193
8.3.2.2	Verblijfsrechten	194
8.3.2.3	Familieleden	196
8.3.3	Rechtvaardigingsgronden	197
8.3.3.1	Verblijf van maximaal drie maanden	198
8.3.3.2	Verblijf langer dan drie maanden en korter dan vijf jaar	201
8.3.3.3	Verblijf van vijf jaar en langer	201
8.4	Markttoegangsrechten	202
8.4.1	Inleidende opmerkingen	202
8.4.2	De markttoegangsrechten van burgers van de Unie	203
8.4.2.1	Harmonisatie	203
8.4.2.2	Inhoud van de markttoegangsrechten	205
8.4.3	Rechtvaardigingsgronden	208
8.4.3.1	Inleidende opmerkingen	208
8.4.3.2	Verdragsexcepties	209
8.4.3.3	Dwingende vereisten van algemeen belang (<i>rule of reason</i>)	212
8.5	Ter afsluiting	214
9	Mededingingsrecht	217
	<i>Johan van de Gronden</i>	
9.1	Inleiding	217
9.1.1	Inleidende opmerkingen	217
9.1.2	Opzet van dit hoofdstuk	217
9.2	Doelstellingen en opzet van het Europese mededingingsrecht	218
9.2.1	Doelstellingen	218
9.2.2	Begrip onderneming	219
9.2.3	Het systeem van het mededingingsrecht	221
9.2.4	Afbakening van de relevante markt	223
9.3	De 'pijlers' van het mededingingsrecht	225
9.3.1	Kartelverbod: artikel 101 VWEU	225
9.3.1.1	Het verbod van artikel 101 lid 1 VWEU	225

9.3.1.2	Uitzonderingen op het kartelverbod	230
9.3.2	Verbod om misbruik te maken van een economische machtspositie	233
9.3.2.1	Afbakening van de relevante markt	234
9.3.2.2	Economische machtspositie	234
9.3.2.3	Misbruik	235
9.3.2.4	Tussenstaatse handel	236
9.3.3	Concentratietoezicht	236
9.3.3.1	Toepasselijkheid van de Concentratieverordening	236
9.3.3.2	Beoordeling van de concentratie	238
9.3.4	Handhaving van de Europese mededingingsregels	240
9.3.4.1	Publieke handhaving	240
9.3.4.2	Private handhaving	242
9.3.5	De verhouding tussen het Europese en nationale mededingingsrecht	243
9.4	Overheid en mededinging	244
9.4.1	Het systeem van het EU-regime voor overheid en mededinging	245
9.4.2	Staatssteun	246
9.4.2.1	Verbod	247
9.4.2.2	Uitzonderingen	248
9.4.2.3	Handhaving van de EU-staatssteunregels	250
9.5	Ter afsluiting	252
10	De staat van de Unie: verworvenheden en uitdagingen	255
	<i>Johan van de Gronden, Jasper Krommendijk, Anne Looijestijn-Clearie, Simon Tans & Henri de Waele</i>	
10.1	Inleiding	255
10.2	<i>So, what has the Union ever done for us?</i>	258
10.3	De uitdijende Europese publieke sfeer: knelpunten en risico's	260
10.4	Rechtsinstrumenten en procedures: enkele positieve trends	262
10.5	Klimaatmaatregelen en de <i>Green Deal</i> : op weg naar een duurzame toekomst?	263
10.6	De concurrentie op de interne markt in beweging: actuele ontwikkelingen en uitdagingen	265
10.7	Rechtsstatelijke achteruitgang in de EU: een indringend 'hoofdpijndossier'	272
10.8	Ter afsluiting	275
	Jurisprudentieregister	277
	Trefwoordenregister	285